

א.

עַל סֵפֶר „מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ”

(הוֹפִיעַ בִּימֵים אֱלֹהִים בְּעֵרִיכַת כּוֹתֵב טוֹרִים אֱלֹהִים)

הַסֵּפֶר „מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ” הוּא פִירוּשׁ מְפוֹרֵט עַל מַסַּכַּת גִּיטִין לְאֶחָד מִגְדוּלֵי אֲשַׁכְנַנּוּ. הַמַּחְבֵּר, הֵרֵב הַגְּאוֹן מוֹהֲרֵי אַרְיָה לֵיב עֵטְטְלִינְגֶּעֶר זצ"ל, הִיָּה אֶחָיו הַצֵּעִיר שֶׁל הֵרֵב יַעֲקֹב עֵטְטְלִינְגֶּעֶר, הַיְדוּעַ כְּמַחְבֵּר סִפְרֵי „עֵרוּךְ לְנֵר” וְשׁוֹת „בְּנִין צִיּוֹן”. ר' אַרְיָה לָמַד בִּישִׁיבַת ווִירְצְבוּרְגַּ אֲצֵל הַרְהֵ”ג אַבְרָהָם הַלּוֹי בִּינְג זצ"ל, אֶחָד מִתְלַמִּידָיו שֶׁל „הַחֲסִיד שְׁבַכְהוֹנָה” ר' נִתָּן אֲדֵלֶר זְצוֹק”ל מִפְּרַנְקְפוֹרְט דְּמִיָּין. בְּרַם, רַבּוֹ הַמּוֹבֵהֵק שֶׁל ר' לֵיב הִיָּה אֶחָיו הַגְּדוּל. כֵּן הִיָּה מַחֻבְשֵׁי בֵּית הַמְדֻרֶשׁ, „הַקְּלוּיֹז” דְּמִנְהֵיִים, מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל ר' אֲשֶׁר לְעַמְלֵי רֵיִינְגוֹנּוֹם זצ"ל, בּוֹמָן שֶׁהַמוֹסֵד הִיָּה בְּהַנְהַלְתּוֹ שֶׁל ר' יַעֲקֹב, עַד שֶׁזֶה הָאֲחֵרוֹן נִמְנָה לְהִיּוֹת רַאב”ד דְּק”ק אֶלְטוֹנָא (בְּשַׁנַּת תְּקצ”ו). מֵאִז שֶׁמֶשׁ הַמַּחְבֵּר שֶׁל הַסֵּפֶר שֶׁלִּפְנֵינוּ רֵאשׁ הַמֶּרְכֵּז הַתּוֹרָנִי הַמְּפוֹאֵר הוּא עַד יוֹם הַסְּתַלְקוֹתוֹ, א' דַּחְנוּכָה תְּרַמ”ה (שֶׁהִיָּה יוֹם הַוּלְדָתוֹ הַשְּׁמוֹנִים). —

בְּזַמְנֵנו הִיָּה ר' לֵיב מְפוֹרְסֵם בְּעוֹלָם הַתּוֹרָנִי בְּעֵנּוֹתָנוֹתוֹ וּבַגְּדֻלוֹתוֹ בַּתּוֹרָה; הוּא פִרְסֵם דְּבָרֵי תּוֹרָה חֲשׁוּבִים וְדִרְשׁוֹת מְלֵאֵי תוֹכֵן בְּמַכְתָּבֵי „הַשּׁוֹמֵר הַצִּיּוֹן הַנְּאֻמָּן” — הַשְּׁבוּעוֹן שִׁיִּצָּא בְּעֵרִיכַתּוֹ שֶׁל בַּעַל „עֵרוּךְ לְנֵר” בְּאֶלְטוֹנָא בְּשַׁנּוֹת תְּרַ”ה — תְּרַט”ו. הוּא גַם חִיבֵר פִירוּשׁ שְׁלֵם עַל מַסַּכַּת מְכוֹת (כְּנֵרָאָה מְצִיּוֹנִיו בַּסֵּפֶר שִׁיּוּצָא זֶה עַכְשָׁיו), אִוְלָם מִמֶּנּוּ לֹא בָּא אֵלֵינוּ וְלֹא כְּלוּם; כְּנֵרָאָה כְּתָב יָד זֶה כְּבֵר אֲבָד זִמָּן קֶצֶר אַחֲרֵי מוֹתוֹ, כִּי לֹא נֹזְכֵר גַּם בְּבִיּוֹגְרַפִּיָּה הַקְּצָרָה בַּסֵּפֶר „הִיסְטוֹרִיאָה שֶׁל הַקְּלוּיֹז דְּמִנְהֵיִים” מְעַטּוֹ שֶׁל הַרְהֵ”ג יִצְחָק ד”ר אוֹנָא זצ"ל.

הַסֵּפֶר „מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ” שֶׁלִּפְנֵינוּ בָּא אֲרֻצָּה עַל יְדֵי אַחַת הַנְּכֻדוֹת שֶׁל הַמַּחְבֵּר, גַּב' פֶּאוּלָה כְּהֵן ע”ה מִהַמְּבוּרְגַּ. בְּנִתִּינַת הַשֵּׁם לְסֵפֶר, רוּצָה הַמוֹ”ל לְהַנְצִיחַ גַּם אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַנְּדָבָן הָאֲצִיל, ר' אֲשֶׁר רֵיִינְגוֹנּוֹם, מִיִּסּוּד בֵּית הַמְדֻרֶשׁ, בּוֹ לָמַד וְלִיָּמַד ר' לֵיב כַּחֲמֵשׁ וְחֲמֵשִׁים שָׁנָה, וְשֵׁם חִיבֵר אֶת חֲבוּרוֹ זֶה (ע”ש הַכְּתוּב: „מֵאֲשֶׁר שְׁמֵנָה לְחָמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ”).

בְּתַכְנוּנוֹ וּבַסְּגוּנוֹ דוּמָה הַסֵּפֶר לְסִפְרֵי „עֵרוּךְ לְנֵר”. הַמַּחְבֵּר עוֹמֵד עַל כָּל נְקוּדָה בְּפִירֵשׁ”י וְהַתּוֹסְפוֹת וּמַסְבִּיר בְּכָל הַלְכָה אֶת שִׁיטַת הַרַמְבַּ”ם וְכוּ'. מִפִּירוּשֵׁי הָאַחֲרוֹנִים הוּא מְעַמִּיק וּמְרַחֵב, לְפַעְמִים גַּם בְּפִלְפּוֹל אַרוּךְ, בְּדְבָרֵי הַמַּהֲרֵשׁ”א וְהַפְּנִי יְהוֹשֻׁעַ. הוּא הַתְּחִיל לְכַתּוֹב אֶת חִידוּשָׁיו אֱלֹהִים לְפָנָי כְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. עִיּוֹנִים אֱלֹהִים הָעֵלָה בְּשִׁיעוּרָיו עִם בַּחֲרֵי הַלּוּמְדִים בִּישִׁיבָה זֶה, וְהוֹסִיף וְתִיקֵן בְּכַתְבֵּי יָד בְּמִשְׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּו.

נְצִיץ אֶת דְּרָכּוֹ שֶׁל הַמַּחְבֵּר בְּשֵׁלֶשׁ נְקוּדוֹת:

(א) כחו יפה בברור מושגים. נזכיר אחת החקירות העמוקות בספר: בסוגיא אי שיעבודא דאורייתא אי לאו. דברי התוספות דף נ', ע"א (ד"ה כיון) נותנת לו את ההזדמנות לברר באופן יסודי את הנושא הזה. הוא מבסס את פירושו על הפלוגתא אי אמרינן שהפסוק "יוציא אליך את העבט החוצה" על שעת ההלואה נאמר או על שעת זמן פרעון. לפי זה הוא מחלק בין "שיעבוד נכסים" שמתחיל עם שעת ההלואה ובין "שיעבוד הגוף" שמתחיל רק בשעת זמן הפרעון. בהסבר זה הוא מתרץ את קושיות התוספות על הרשב"ם ודקדוק הפ"י במס' בבא בתרא (דף קע"ה). אין פה המקום לחזור על הפלפול הארוך של המחבר כי הוא מברר את כל המקומות בש"ס בענין שיעבודא, הן במלות על פה הן במלות בשטר. כן הוא מסביר את שיטות הפוסקים הנושאים ונותנים גם הם על נושא זה. והדברים ערוכים יפה!

(ב) גם בשאלה מעשית שוקל וטורה המחבר כדי לברר את דעות הפוסקים ולחוות דעתו הוא הלכה למעשה: על המשנה (דף ע"ו, ע"ב) הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש שואלת הגמרא "לאלתר שריתוה או לאחר י"ב חודש ותיבעי ליה מתני' וכו'". ראשית דבריו מסביר המחבר לפי דברי הגמ' את שיטת הרמב"ם שאומר שהיא לא תינשא בתוך י"ב חודש במקום יבם, מה שלא נזכר בפירוש בגמרא. (וכן דעת הרי"ף). דעתם שונה מזו של התוספות שאסרו אפילו במקום שאין יבם מתוך הגזירה "אטו לא מת כי אין העולם יודעין שמת". ולפ"ז יותר גרוע אם הבעל נתן גט על תנאי מדלא נתן. דעה שלישית מביא הר"ן שחולק גם על התוס' ומתריך קושיתם באופן אחר, הוא אומר שאנו מניחים שהבעל רוצה דווקא שיחול התנאי של י"ב חודש, כי "למיתה לא חייש ולא גמר ומגרש". המח' שואל על הר"ן: מאי איכפת לך כוונת הבעל אחרי שהתנאי לא יתקיים אלא ע"כ צ"ל דכוונתו של הר"ן שהבעל לא רצה שהאשה תהא פטורה מלהיות זקוקה ליבם עד י"ב חודש. — הרכב של דעות התוס' והרמב"ם רואה המחבר בדברי הרא"ש והטור ומסיים בצ"ע בדבריהם. — ובסוף הוא כותב: וז"ל: "ולענין הלכה נ"ל כיון שרוב הפוסקים חולקים עם התוספות פסקינן כהרמב"ם דדווקא במקום יבם אסורה עד תשלום י"ב חודש ולא בענין אחר" עכ"ל.

(ג) גם דיוקים קצרים בעלי ערך לא חסרים בחבור זה. למשל: דף נ"ב, ע"ב לדברי התוספות (ד"ה הלכה) "אומר ר"ת אין למדין הלכה מפי התלמוד" עכ"ל מוסיף המחבר: "פי' אי אמר במשנה או בברייתא על תנא דהלכה כדבריו כדאמרינן בנדה (דף ז', ע"ב) יע"ש" עכ"ל (קצת פלא שהמחבר לא מזכיר על המקום שבעל ערוך לנר על נדה מסביר הדבר באופן אחר עיי"ש).

חבל שהזניחו את כתב היד הזה עד היום, כי על ידי הגלגולים שעברו על המחברות האלה נתקלקל החלק הראשון, ורק חידושים מדף ל"ח והלאה היו עוד ראויים להעתקה; הם מהווים עשרים ושלוש גלינות דפוס (פורמאט גדול, כל עמוד בעל שני טורים).

הדפסת הספר אופשרה על ידי הקצבתה האדיבה של הנהלת קרן ווירצ' ווילר בניו-יורק. יש לקוות שגדולי התורה ידעו להעריך את הספר ויביאו ברכה לביתם.

ב.

קצור השלחן הערוך

והוא הוצאה חדשה של „קצור שלחן ערוך“ השלם מאת הרה"ג ה' שלמה גנצפריד זצ"ל. נסדר ונערך על ידי הרב מנחם מנדל ברעסלוייער. הוצ' „סיני“ תל־אביב, תש"כ.

הספר קצור שלחן ערוך להרה"ג גנצפריד זצ"ל היה אחד הספרים העממיים ביותר בספרות התורנית החדשה. מאז הופעתו בפעם הראשונה בשנת תרכ"ד, היה נפוץ בעשרות מהדורות. גם זכה קצור זה כמו השו"ע עצמו של מהר"י קארו שכמה גדולים חברו פירושים לו, הן להעמיק בדבריו הן להרחיב הלכותיו. המחבר בעצמו גם הוא נהג לתקן ולהוסיף לכל מהדורה חדשה כפי שהעירו לו גדולי הדור ובהתאם למה שראה למועיל; שכן כל מגמתו היתה שספרו זה יהיה ספר יסודי שמושי לכל יהודי שחשקו בתורה. לא היה בדעתו ל„חדש“ דינים אלא הוא חבר את ה„קצור“ רק מתוך ההכרה שהשו"ע, שלכתחלה חובר ג"כ לאותה מטרה, חורג ממסגרת זו עבור אנשי דורנו — לא כל יודע ספר יכול לברר ברגע קט שאלה, שעומדת לפניו, מתוך השלחן ערוך.

בצורה פסקנית מציע הרה"ג גנצפריד זצ"ל את הדינים של האו"ח ואלו של שאר חלקי השו"ע במדה שהם נחוצים לכל יהודי פשוט ובפרט לדרדקי דבי רב.

כבודו של גאון אדיר זה במקומו מונח גם אם קובעים שהסגנון של ספרו לקוי בהרבה מקומות, דבר שהיה מונע לפעמים גדולי התורה מלהשתמש בו גם בארצות הגולה, כראוי לחבור חשוב כזה. עובדא זו בולטת ביותר בארה"ק, במקום ששפת עבר שגורה בפי כל ילד. לכן היה חשש שבמשך הזמן ייעלם הספר לגמרי ולא ימצא מי שיעיין בו.

הראשון שהכיר עובדא זו היה הרה"ג מנחם מ. ברעסלוייער שליט"א, שהיה מחובשי בית המדרש בק"ק ברעסלויא ועלה ארצה עם עלות שלטון הנאצים, והשתקע בתל־אביב. הוא הוציא את המסקנה, שמחובת מורי הוראה בארץ־ישראל לתת ל„קצור“ לבוש נאה ומתאים לצרכי ילדי הארץ. וכך הוא ניגש תיכף עם עליתו ארצה לעבודה קדושה זו והוציא כבר בשנת תרצ"ה—ו' את החלק הראשון של קצור השלחן הערוך על תקוניו. ומה שהוא התחיל אז, זכה לגמור זה עתה. בהקדמה והתנצלות — כפי שקורא המחבר בענותנותו היתרה את המבוא למהדורה זו — הוא מפרש ומנמק ביי"ג סעיפים את התקונים והחדושים של ספרו זה. —

כבסיס למהדורה זו לקח הרב ברעסלוייער את המהדורה האחרונה של הקצש"ע שיצאה בחיי הרה"ג גנצפריד זצ"ל, כולל את „לחם הפנים“ ומסגרת השולחן שלו. מתוך עיון בדברי הקדמה אלה יעמוד הקורא על דרכו של המחבר ועל טיב התקונים, שאין סה המקום לפרטם. יצא למעיין שהוא נותן לנו כעין דבר חדש, יחד עם שמירתו על הקיים. — כאמור, הרה"ג ברעסלוייער נ"י הכניס לתוך המהדורה החדשה את התקונים והחדושים של מפרשי ה„קצור“ ולפעמים

הוא גם הוסיף מדיליה, במקומות שראה צורך לזה. הן ההוספות והן מראי המקום, שנוספו למהדורה זו, צוינו על ידי הדפסה באותיות בולטות שונות מהטקסט המקובל. למראי מקומות אלה חשיבות יתרה, כי הם נותנים למעיין את האפשרות לברר את הדין על פי המקורות מהם שאב המחבר. — מצד אחר דאג המו"ל גם לצרכי תלמידי ביה"ט, להם הוא רוצה לתת "ספר-למוד" מודרני מוסמך. נזכיר לזה שתי דוגמאות: לתמונות שהיו בספר המקורי מוסיף המחבר שלנו עוד כמה ציורים לשם ברור. — בתלכות שבת הוא מתאר את הל"ט מלאכות על-ידי לוח בעל ארבעה טורים: שם האב-מלאכה (1), "הגדרת המלאכה לפי עניינה או תכליתה"; (2) "דוגמאות של מיני מלאכות, בין אבות בין תולדות, ואף שבותין, של סוג אב-מלאכה שלהן"; (3) ובסוף "דוגמאות שבספר זה סימן וסעיף" (4). הוספות ענייניות מציין המחבר שלנו, כאמור, בצורת האותיות שנותן להן ושם אותן בסוגריים חצאי-ריבוע. הוא מוסיף גם במקומות מסויימים מנהגים שנתקבלו בתפוצות שונות בגולה, אפילו אם הם נגד המנהג שהיה במקומו של בעל ה"קצור". יש לציין במיוחד שהוא עושה כך בנוגע למנהגי ארץ ישראל. גם לזה דוגמאות אחדות: (1) הוא מדגיש בשני מקומות את חישוב שנת ערלה ונטע רבעי החל מט"ו בשבט (סי' קל"ט וקע"ג); (2) יש בארץ לעשות "שאלת חכם", אם מישוהו שכח להפריש חלת עיסה שנלושה בעיו"ט, בניגוד לחו"ל ששם הדין: אופים ואוכלים ומניחים קצת מן הפת כדי להפריש החלה במוצאי י"ט (סי' צ"ח); (3) בדרך כלל לא מזכיר המחבר את העדרו של יו"ט שני בא"י, רק בשמחת תורה הוא אומר בפירוש שכל דיני חג זה חלים על שמיני עצרת (סי' קל"ח). — בצער רב עלינו להדגיש שמטעמי בריאות לא היה באפשרותו של הרה"ג ברעסלויצער שליט"א להוציא את הספר בשלימות; כי בדעתו היה לספח לספרו זה עוד קיצור דיני ארץ ישראל על פי הפוסקים האחרונים. אנו מאחלים לו שהנותן חיים לכל חי יחלימהו כדי שבמהדורה חדשה יוכל להמציא לנו גם את תוספת זו (דומה למה שעשו בינתים בשתי מהדורות ארצישראליות של הקצור שלחן ערוך).

יש לקוות שהספר הזה ימצא את דרכו לבתי הספר בארצנו אחרי שיצא בהוצאת "סיני" בהדור רב; חיצוניותו זו תמשוך ודאי את לב התלמידים שיהנו מתורה מפוארת בכלי מפואר.

ג.

ספר חלקת אהרן

מאת אהרן מילבסקי הרב הראשי לעד"י במונטיווידאו — ארוגואי, תשיך.
כולל ביאורים וחידושים.

באחד עשרה הסימנים דן המחבר הנכבד בענינים שונים בדרך הפלפול זמחדש חידושים בשטחים שונים של התורה שבכתב ושבעל-פה.
חלק הגון של הספר מוקדש לעניני מלוכה, בהם האריך הרה"ג המחבר שליט"א את הדבור בספרו הקודם "מנחת אהרן", שהוציא לפני כעשר שנים.

המדובר בזה בסימנים ד' עד ח'. בבקיאות בש"ס ובמדרשים הוא מברר את הפסוקים שנראים כסותרים זל"ז ומפרש את תכנם לפי שיטות שונות של התנאים והאמוראים (בבבלי ובירושלמי). בהבנתם את העובדות שבתנ"ך. למשל, ע"א המלכת שלמה המלך בפעם שניה, שהיתה יחד עם מינוי צדוק לכהן גדול. בקשר לזה דן המחבר בכלל על עמדתם של צדוק ואביתר בתקופות שונות וסמכויותיהם (אם ככהן גדול בכל השירותים, ואם רק כשואל אורים ותומים).

בניגוד לענינים היסטוריים אלה, שיש להם ברור "פשוטו של הפסוק". מתעסק הרב מילבסקי בחלק אחר של הספר בהלכתא דמשיחא: בענין נישואין של שתי נשים לכהן גדול או בענין דין משיחת מלך בן מלך.

רק הסימן הראשון יוצא מתוך גישה מעשית: בן המחבר שאל את אביו, מה עליו לעשות בשמעו שמוריו בגימנסיא מבטאים את שם הוי' "כפי הכתוב בספריהם". שאלה זו נותנת להרב המחבר את ההזדמנות לברר את המושג "שם קדוש" בפי חז"ל. וכן הוא דן בקשר לזה בשאלה באיזה שם היו נוהגין להשתמש בעבודת בית המקדש לפי דעת חז"ל ומה נקרא אצלם "כינוי". — כהמשך למ"מ זה שוקל וטורה המחבר בסי' ב' על הדין "ברכת כהנים בפחות מעשרה" — אי מדאורייתא לא מברכין בפחות מי' או מדרבנן, ואם בזה הכהנים בכלל המנין אי לא. — כל סימן בספר מתחלק לכמה ענפים, כי המחבר הולך "מענין לענין באותו הענין". בכמה מקומות בספר הוא מוסיף חידושים יפים ב"הגהות" בשולי העמודים. נזכיר אחד מהם (עמ' 28/27): את המאמר שנמצא בשני מקומות בש"ס "כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם" מביא הרמב"ם בצורה זו: "וכל המשתף ד"א עם שם הקב"ה בשבועה נעקר מן העולם". על ניסוח זה שואלים הרדב"ז ובעל "אור שמח": הלא בכמה מקומות בתנ"ך אנו מוצאים "חי ד' וחי נפשך", נוסף לתשובות שני הגאונים הנ"ל מתרץ המחבר את הדבר בשני אופנים: בשם בנו הצעיר לימים, משיב שהעובדא שהפסוק אומר פעמיים את המלה "חי" מראה בעליל שאין פה שתוף של ש"ש וד"א. הרב מילבסקי בעצמו מתרץ הקושיא באמרו: לפי דברי הרמב"ם עצמו (בפ"ב מהל' יסוה"ת) אנו מוצאים "שאצל נברא כתוב רק חי בציר"י אבל אצל השי"ת רק בפת"ח" והלא "אין הדגשת הבדל מפורש גדול מזה".

זו רק דוגמא אחת לפירושים היפים שנמצאים גם בספר עצמו, וכן בהערות במקומות רבים המוסיפים לערך החשוב של החדושים והבאורים. נאחל למחבר הנכבד שיזכה להפיץ אור תורתו ולפרסם גם את יתר חידושיו שעתם אצלו גנוזים בכתובים.

ד.

ספר בני ציון

באר רחב על שלחן ערוך אורח חיים. חלק חמישי... ב"ר ציון חלוי ליכממן.

ירל בסמ"ע. מוסד הרב קוק. ירושלים תש"ך.

מנחת לפנינו הברך החמישי של הספר המקיף "בני ציון" על שולחן ערוך.

אורח חיים, הרה"ג בן ציון ליכטמן שליט"א התחיל לחברו בהיותו עוד ראב"ד בחו"ל. הספר החדש כולל את פירוש הסימנים ש"א עד שמ"ד על של"א עמודים בעלי שני טורים בפורמאט גדול. — יפה עשה המחבר לשים בראש הכרך את ההקדמה לכל הספר, בה הוא מסביר את דרכו בקדש. דרך מיוחדת סלל לו הרה"ג המחבר: הוא בודק כל דין בשו"ע וברמ"א וקובע מאין מקורו. הוא מעיין בנסוח המחבר המקורי כדי לעמוד על הסברה לפיה כתב אותו הראשון מה שהוא כתב. לפי דרך זו הוא מסביר את השיטות השונות של האחרונים מתוך הבנתם בדברי הקודמים. יש והם היו צריכים לסמוך על ציטטים בלתי מדויקים כשהספר המקורי לא היה בידם ויש והם קבלו בתור "כלל" מה שבמקור נפסק רק למקרה מסוים. המדובר בזה גם על פירושי הראשונים על הש"ס שנתגלו מחדש בחצי מאה האחרונה בגנוזי הספריות וגם על כתבי יד של הפוסקים שנתפרסמו רק עכשיו בדפוס. נזכיר כדוגמא לאלה האחרונים את הספרים מבית מדרשו של רש"י ותלמידיו. עשרות ספרים כאלה היו לפני המחבר שלנו שלא היו בשלמותם לפני בעל השו"ע והרמ"א. בחקירות אלה נעזר הרה"ג ליכטמן גם על ידי ידיעותיו ההיסטוריות של סדר המפרשים ושרשרת הפוסקים. כדוגמא לזה נזכיר מה שהמחבר כותב בנוגע למקורות של המרדכי: "ידוע דספר המרדכי רובו ככולו הוא לקוט מדברי הפוסקים, בעלי התוספות ספר התרומה הסמ"ג וסמ"ק הרא"ם הראב"ה הרוקח והאוי"ז ועוד, ובמקומות הקשים שבו יש לחפש בספרי הפוסקים במקור הדברים ואז מתבארים הדברים על בוריים, לפעמים יש דלוג לשון במרדכי ולפעמים ט"ס ולפעמים סתירה ממקום למקום בדברי מחבר אחד, ורבותינו גדולי האחרונים טרחו הרבה לישוב ולבאר דבריו, ועל הרוב בדברים דחוקים מאד, לפי שלא היו לפניהם כל ספרי הראשונים שאנו זכינו לאורם, וד"ב". (עמ' קי"ז). וכן מביא המחבר שלנו ראיה לדעתו מתוך נמוק כזה בסי' ש"מ סעי' א' (עמ' שי"ט): הוא מפלפל בדברי הר"ח כמו שהוא מצוטט ברבינו ירוחם והר"ן. לפי זה ההלכה כר"א נגד דעת החכמים בגמרא. המחבר שלנו מוכיח שדעה מוזרה זו יוצאת מתוך נוסח משובש בדברי הר"ח, שהיה נפוץ בין הראשונים, ואומר: "כי בפירוש הר"ח שלפנינו מובאת רק דעת החכמים שהלכה כמותם". בסוף הדיון הוא אומר: "וראיה ברורה לדברינו מהראב"ן שנמשך תמיד אחרי דברי הר"ח וכתב בסי' שנ"ד כדברי הר"ח כפי שהם לפנינו. — יותר מכל תאור ארוך מאירות הערות אלה את דרכו של הרה"ג ליכטמן בהרבה מקרים בפירושו.

אבל לא רק נמוקים כאלה מביא המחבר בספרו החשוב הזה; לפי שקול דעתו הרמה הוא פוסק ההלכה לפעמים אפילו נגד דעת הב"י על סמך זה ש"רוב הפוסקים נוטים לאסור" (סי' ש"ח, סעי' ה'). אך גם פה החלטתו מנומקת גם על-ידי זה ש"כפי הנראה מרן הב"י לא ראה כל הראשונים האלה שתולקים בהדיא על היתר זה" (השוה לזה את דברי המשנה ברורה שם ס"ק כ"ו).

המחבר מרחיב את הדיבור בכללי מוקצה בהקדמה מפורטת לסי' ש"ח נוסף למה שכתבו בזה הרמב"ם והב"י. אנו מדגישים דבריו אלה מחמת סדורם ובהירותם.

בחקירה מקיפה מסביר המחבר את ההיתר של סחיטת לימוניש (סי' ש"כ)

ומחזיק את דברי בעל השו"ע והרמ"א נגד דעת המחמירים, ובעיקר נגד דעת המור וקציעה שכותב „דחוששני להם מחטאת“.

כמו"כ מחדש המחבר בהרבה הלכות סברות חדשות מדיליה, המנמקים יפה הלכות מסוימות. בסו"ס של"ד הוא מסביר את הדין: גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקים יכול לכבותה. על הלכה זו מעירים הרמב"ן הרשב"א והר"ן ואומרים „שמא כל היזק של רבים סכנת נפשות חשיב ליה שמואל“. את הכלל המוזר הזה מנמק הרה"ג המחבר באמרו: „ונראה טעם הדבר, דברבים מצויים ג"כ חולים ותשושי כח והיזק כזה שאין בו סכנה לאדם בריא יכול להיות בו סכנה כשאדם חולה יתנוק בו, ובפקוח נפש חוששין אפילו למיעוטא דמיעוטא. ולפיכך התירו אפילו במלאכה דאורייתא, ועיין בהר"ח כאן ובר"פ נוטל וצ"ע“.

נזכיר עוד הסבר דומה לזה של המחבר שלנו: באיסור סיכה בשבת הוא מזכיר את המשנה בפ' שמונה שרצים המובאה גם להלכה ברמב"ם: „כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכו'“. יוצא מדברי הפוסקים שבאכילה ובשתיה אנו אוסרין רק כשמוכחא מילתא שמה שהוא אוכל ושותה הוא רק משום רפואה. על זה מעיר המחבר שלנו: וז"ל „ואפשר לומר דבאמת בכל אכילה ושתיה איכא משום רפואה לחיזוק כחו, ואין לאסור כל אכילה ושתיה אטו שחיקת סממנים לשם עשיית איזו רפואה שהיא ג"כ לחיזוק כחו, והלכך לא אסרו רק היכא דמוכחא מילתא שהוא לשם רפואה“. עכ"ל. (עמ' רמ"ז).

מתוך הדוגמאות הנ"ל יעמוד הקורא על ערכו החשוב של הספר, שהוא מלא חקירות עמוקות וסברות ישרות ומבריקות. כדאי יהא לכל מורה הוראה לעיין בו בשעה שעליו להחליט בין הדעות השונות של הראשונים והאחרונים הלכה למעשה.

נאחל למחבר הנכבד שיזכה להפיץ מעינותיו חוצה ולהוציא לאור גם את יתר החלקים של ספרו זה שאתו בכתובים — להגדיל תורה ולהאדירה.

הרב ד"ר יוסף אונא